

Korrajz a harmadik könnyezés idejéről

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. A kor világegyházának fő kérdései, problémái; 3. A magyar belpolitika eseményei, az Egyház szerepe; 4. A magyar görög katolikusokat érintő korabeli események; 5. Összegzés.

1. Bevezetés

A máriapócsi kegykép 1905 decemberében történt harmadik könnyezésének történelmi háttérét felvázolva három kérdéskör tárgyalását tartom szükségesnek. Elsőként azt szeretném bemutatni, hogy ebben az időszakban a világegyházat milyen fontosabb kérdések és problémák foglalkoztatták, majd áttérek a magyar belpolitikai eseménytörténet, s benne a katolikus Egyház szerepének áttekintésére. Végezetül pedig szeretném felvázolni a magyar görög katolikusokat érintő korabeli eseményeket.

2. A kor világegyházának fő kérdései, problémái

A katolikus Egyházat 1903 óta X. Szent Piusz pápa vezette, akit az utókor találóan nevezett „konzervatív reformpápának”. Az Egyház belső életét érintő kérdésekben igazi reformernek bizonyult. Nevéhez fűződik a pápai kúria átalakítása, az egyházi jogi kodifikáció folyamatának elindítása, új normák bevezetése a hitoktatás területén, a liturgikus mozgalom felkarolása és liturgikus reformintézkedések egész sora, a papnevelő intézetek életének újraszabályozása. Ugyanakkor az Egyház és a világ kapcsolatrendszerét illetően radikálisan szakított elődje, XIII. Leó nyitottabb és rugalmasabb irányvonalával, melyet összességében eredménytelennek minősített, és visszatért IX. Piusz – ezt jelzi a névválasztás is – mereven elzárkózó politikájához. X. Piusznak szándékában állt – ahogyan ő maga fogalmazott – „visszahívni a krisztusi bölcsességtől eltávolodott emberi társadalmat az Egyház tanításához”, de ezt nem a XIII. Leó által képviselt párbeszéd útján képzelte el. Meggyőződése szerint a modern világgal folytatott párbeszéd azzal a reális veszéllyel jár, hogy a modern kultúra magába szippantja az Egyházat. Ezért egyedüli járható útként a modern világ tévedései-

nek elítélését és az egyedül üdvözítő katolikus tanítás határozott megerősítését tartotta. A „Mindent megújítani Krisztusban” jelmondat tehát az Egyház belső életére vonatkozóan reformintézkedéseket, a modern világhoz fűződő viszony tekintetében viszont határozott konzervatív irányvonalat takart.¹

A konzervatív irányvonal gyakorlati megvalósításának talán leglátványosabb és legemlékezetesebb momentuma az úgynevezett modernista válság volt, mely a katolikus Egyház szinte minden helyi egyházát érintette. A katolikus értelmiség egy jelentős részének az az elképzelése, hogy összhangba hozza a katolikus hitvallást és a modern kultúrát, hamar zátonyra futott X. Piusz határozott ellenállásán. A párbeszédőtől mereven elzárkózó pápa túlságosan is leegyszerűsítve kezelte az egész kérdéskört, s általánosan elmarasztaló ítéletével nem hagyott lehetőséget arra, hogy a különböző gondolatok és irányzatok közül alapos vizsgálat után kiszűrhetőek legyenek a katolikus hitvallással összeegyeztethető eszmék. Igazán fájdalmas tapasztalattá azonban a modernista válságot az tette, hogy a felfokozott hangulatban alaptalanul megvádolt katolikus értelmiségiek, teológusok és főpapok is áldozatul estek a pápai elítélést követő boszorkányüldözésnek.²

Az Egyház és a modern világ fokozatos és időben elhúzódó eltávolodásának másik fontos mérföldköve az 1905. december 6-án – tehát éppen a könnyezés napjaiban – a francia parlament által elfogadott szétválasztási törvény, mely megkoronázta az élesen antiklerikális francia liberalizmus hosszú egyházellenes küzdelmét. Az állam és az Egyház szétválasztását kimondó törvény ugyan biztosította a lelkiismereti és vallásszabadságot, de megvonta az egyházak támogatását és kisajátította a teljes egyházi vagyont. A francia Egyház még a jogi személyiségét is elvesztette. A Combes, Clemanceau és Waldeck-Rousseau vezette francia egyházellenes erők joggal örülhettek, hiszen egyrészt hatalmas csapást mértek a francia katolikus Egyházra, másrészt pedig példát mutattak más országok velük szimpatizáló politikai erőinek arra, hogyan lehet az Egyházat kiszorítani a társadalmi élet különböző szintereiről. A francia szétválasztási törvény a későbbiek során valóban mintaként szolgált más államok liberális és szabadkőműves erőinek hasonló törekvéséhez. Nem nehéz elképzelni a katolikus világ – élén a pápa – döbbenetét és megrendülését a Franciaországban zajló események fölött: a katolikus Egyház legkedvesebb leányának nevezett francia Egyházat ellenségei szinte kiteszítetták a társadalomból.³

¹ Jedin, H. (Hrsg.), *Handbuch der Kirchengeschichte VI./2 Die Kirche in der Gegenwart: Zweiter Teil: Defensiv Kräftekonzentration*, Freiburg 1999, 393.

² *Ibid.*, 435.

³ SALE, G., „A un secolo dalla legge di separazione tra stato e chiese in Francia”, in *La Civiltà Cattolica* IV (2005) 223-236.

3. A magyar belpolitika eseményei, az Egyház szerepe

A francia Egyházat ért súlyos csapás Magyarországon is nagy visszhangot váltott ki, bár a magyar belpolitikát 1905-ben már nem az egyházpolitikai küzdelmek uralták, hanem az 1903-ban kirobbant és éveken át húzódó belpolitikai válság. Az 1901-es választásokon parlamenti többséget szerző Szabadelvű Párt Széll Kálmán vezette kormánya 1903 májusában lemondásra kényszerült, mivel a haderő-fejlesztési törvényjavaslat az ellenzék obstrukciója nyomán elvérzett. Másfél éves belpolitikai zűrzavar után az uralkodó Tisza Istvánt bízta meg kormányalakítással, aki a híres 1904. november 18-i zsebkendőszavazás során az ellenzéki obstrukciót lehetetlenné tevő, de alapvetően törvénytelen házszabálymódosítással próbálta meg biztosítani a parlament működését. Tisza lépése előmozdította egy ellenzéki koalíció létrejöttét, melyben 48-asok és 67-esek egymásra találtak. A koalícióhoz csatlakozott az 1895-ben Zichy Nándor vezetésével megalakult Katolikus Néppárt is, mely az 1890-es évek egyházpolitikai küzdelmei során elszenvedett vereség tanulságait levonva jött létre, s melynek célja a katolikus érdekek politikai képviselője volt. Az ellenzéki koalícióhoz – melynek vezetői Kossuth Ferenc, ifj. Andrássy Gyula és Apponyi Albert voltak – csatlakoztak a parlamenten kívüli baloldali erők is. Az uralkodó 1905 januárjában feloszlatta a parlamentet. Az ezt követő választásokon a Szabadelvű Párt megsemmisítő vereséget szenvedett, Tisza lemondott, de az uralkodó alkotmányellenesen mégis hivatalban tartotta. Ennek oka az volt, hogy a koalíciós pártok programja olyan elemeket is tartalmazott, melyek a dualizmus leépítését és Magyarország önállósodását készítették elő. Az uralkodó döntésével szemben nemzeti ellenállás alakult ki, ami oda vezetett, hogy a kormányzati válság súlyos belpolitikai válsággá fajult. Az uralkodó újabb rossz lépéssel 1905 nyarán tovább fokozta a belpolitikai feszültséget: Fejérváry Géza tábornagyot, a magyar királyi darabont testőrség parancsnokát nevezte ki miniszterelnöknek. A darabont-kormány minden intézkedése heves nemzeti ellenállásba ütközött, melynek szervezői a vármegyék és a törvényhatóságok voltak. A válság súlyára jellemző, hogy az uralkodó a lehetséges – igaz, végső – megoldások között az ország katonai megszállását sem vetette el. A válság végül 1906 áprilisában oldódik meg, amikor a koalíció pártjai engednek a dualizmus csorbítására törekvő programjukból és az uralkodó a számukra is elfogadható pénzügyi szakembert, Wekerle Sándort jelölte miniszterelnöknek.⁴

A belpolitikai válság során a főpapság az uralkodó iránti lojalitástól vérezelve többnyire Tiszát támogatta, nem titkolva ugyanakkor a személye iránt érzett ellenszenvet sem. Tisza környezetéből többször érkezett kezdeményezés a

⁴ BALOGH, S. et alii, *Magyarország a XX. században*, Budapest 1985, 19-24.

püspöki kar összehívására és a kormányt támogató egyházi nyilatkozat kiadására. Erre nem került sor. Jellemző, hogy Széchenyi György győri püspök is csak arra volt hajlandó, hogy egyházmegyéje papságát a választási kampánytól való távolmaradásra szólítsa fel. Az alsópapság viszont egyértelműen az ellenzéki koalíció oldalára állt. Egy későbbi feljegyzés szerint Tisza bukását elsősorban az alsópapság egységes fellépése és a választási harcban való aktív részvétele idézte elő. Sokatmondó tény, és a zűrzavaros helyzetet jól jellemzi, hogy ezzel a katolikus alsópapság azt a 48-as Függetlenségi Pártot is választási győzelemre segítette, mely éppen az Egyház jogainak alapos megnyirbálását szerette volna elérni. Nyilvánvaló, hogy ebben sokat nyomott a latba a Katolikus Néppárt jelenléte az ellenzéki koalícióban, valamint olyan nagyformátumú papok részvétele a mandátumokért való küzdelemben, mint Giesswein Sándor, a magyar keresztényszocialista mozgalom vezetője.⁵

1905 őszen és telén a katolikus közvéleményt a belpolitikai küzdelmek mellett több fontos esemény is foglalkoztatja. Októberben kerül sor Prohászka Ottokár esztergomi spirituális, a budapesti hittudományi kar tanárának püspöki kinevezésére. Prohászka ekkorra már országosan elismert íróként és szónokként bizonyította tehetségét. A közvélemény sokat várt az ő püspöki kinevezésétől. Jóllehet székesfehérvári püspöki székre kapott kinevezést, a közvélemény mégis az „ország püspökének tekintette”. Püspökké szentelésére december 24-én került sor a Szent Péter bazilikában X. Piusz pápa által. Prohászka és a vele egy időben tevékenykedő Kanter Károly, a ferences Buttykay Antal és a jezsuita Bangha Béla sokat tettek azért, hogy az egyre inkább elvilágiasodó Budapesten a katolikus Egyház új erőre kapjon. A fővárosért folytatott küzdelemben ellenfeleik között találjuk a fokozatosan erősödő és egyre inkább az ateizmus felé haladó szabadkőművességet, melynek magyarországi történetében az 1905-ös év szintén fontos dátum. Ekkor alakul meg a Szabadgondolkodók Magyarországi Egyesülete, mely a már régóta működő páholyok kifelé működő szerve.⁶

1905 decemberének jelentős történése volt Samassa József egri érsek bíborosi kinevezése. December 11-én vehette át a bíborosi kalapot Pozsonyban az uralkodó jelenlétében, aki egyébként személyes ellenszenv miatt csak a kormány nyomására nyújtotta be az előterjesztést X. Piuszhoz. Az elkövetkező hetekben fogadások és ünnepek egész során köszöntötték az ország új bíborosát.⁷

⁵ SALACZ, G., *Egyház és állam a dualizmus korában, 1867-1918*, München 1974, 164-173.

⁶ HERMANN, E., *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*, München 1971, 345.

⁷ Vö. a *Budapesti Hírlap* 1905. december 11-15-i számai.

4. A magyar görög katolikusokat érintő korabeli események

A magyar görög katolikusokat ebben az időszakban alapvetően két kérdés, a magyar nyelvű liturgia és az önálló egyházmegye kérdése, foglalkoztatta. A századfordulón már évtizedes múltra visszatekintő küzdelem – a kálváriaút – fontos mérföldköve volt az 1898-ban létrehozott Görög Szertartású Katolikus Magyarok Országos Bizottsága által 1900-ban szervezett római zarándoklat, melynek során a magyar görög katolikusok nagy létszámú csoportja élőszóban is kérhette a pápától kívánságainak teljesítését. Míg az önálló egyházmegye kérdése 1912-ben a hajdúdorogi egyházmegye megalapításával megoldódott, addig a magyar nyelvű liturgia végleges szentesítésére csak 1965-ben kerülhetett sor.

A görög katolikusok életében fontos esemény volt a budapesti Görög Katolikus paróchia felállítása, melyre 1905-ben Vaszary Kolos esztergomi érsek rendelete alapján került sor. A kegyuraságot a székesfőváros vállalta, az egyházközség temploma pedig a Rózsák terei római katolikus templom lett. A december 9-i Budapesti Hírlap rövid, de rokonszenvező tudósításában Melles Emil paróchus tájékoztatása nyomán beszámol arról, hogy a szükséges átalakítások befejezése után december 17-ére tűzték ki a nyilvános görög katolikus szertartások megkezdését.⁸

5. Összegzés

A máriapócsi kegykép harmadik könnyezésének történeti háttérét vizsgálva összességében elmondhatjuk, hogy az 1905-ös év Magyarországon egy zaklatott, belpolitikai válságtól sújtott nehéz esztendő volt. Hasonlóképpen erős megrázkódtatások érték a világegyházat is, mind az egyik legjelentősebb katolikus országhoz, Franciaországhoz fűződő viszonyát, mind pedig az Egyház belső életét illetően. A magyar görög katolikusok életében ez az időszak a hosszú és kemény küzdelmek kora volt, mikor az újra és újra fellángoló reményeket nagy csalódások követték.

⁸ Vö. *Budapesti Hírlap* 1905. december 9. sz. 4.

